

Pestkoppen zijn populair, maar niet geliefd

Pesten op school, redactie Frits Goossens en anderen, Uitgeverij Boom Lemma, 243 blz., €21,-

De hel, dat zijn de anderen. Deze uitspraak van Sartre mag inmiddels een cliché zijn, voor slachtoffers van pesten formuleert die een gruwelijke waarheid. Kinderen die op school veelvuldig worden gepest, krijgen een beroerd zelfbeeld, raken geregeld in een depressie en ontwikkelen meer dan eens een posttraumatisch stress-syndroom. Zelfs als volwassenen kunnen de slachtoffers nog angstig of onzeker zijn door het getreiter uit hun jeugd.

Het besef dat pesten op school

veel schade berokkent, is nog tamelijk jong in het onderwijs. Heel lang hebben leraren en onderwijzers het pesten weggewuifd met een 'dat moeten de kinderen onderling maar regelen'. Tegenwoordig hebben de meeste basisscholen en scholen voor voortgezet onderwijs wel een programma tegen pesten.

Deze omslag is voor een groot deel de verdienste van de Zweeds-Noorse gedragswetenschapper Dan Olweus, die zo'n veertig jaar geleden als eerste begon met systematisch onderzoek naar pesten onder leerlingen. Het pionierswerk van Olweus is niet alleen het fundament geworden van veel antipest-programma's, maar heeft ook gedragswetenschappers in met name de Angelsaksische en Scandinavische landen geïnspireerd tot het doen van onderzoek naar pesten – en ook in Nederland trouwens.

De duizenden onderzoeken die inmiddels zo zijn gedaan, staan nu

helder samengevat in de bundel *Pesten op school*. Het boek onder redactie van drie Nederlandse experts in pesten maakt de ondertitel 'Achtergronden en interventies' meer dan waar. Het handjevol hoofdstukken biedt een duizelingwekkende hoeveelheid feiten, theorieën en vaak verrassende inzichten.

Voorbeeld van zo'n feit? Ongeveer 10 procent van de schoolkinderen pest, ongeveer 15 procent wordt gepest. Voorbeeld van een theorie? Daders pesten omdat dit in de klas macht en aanzien oplevert. Verrassend inzicht? Daders beschikken over een bovengemiddeld goede *theory of mind*, ofwel inzicht in de emoties en gezichtspunten van een ander, in dit geval een klasgenoot.

Deze voorbeelden laten al een beetje zien dat pesten niet voortkomt uit incidentele ontsporingen in de klas, maar nauw verweven is met wat nogal lelijk 'groepsdynamiek' wordt genoemd. Kinderen

strijden in de klas om een goede plek in de sociale hiërarchie, en daarnaast ook een goede zitplaats in het lokaal, het fijnste speelgoed en aandacht. Dominante kinderen zijn het meest succesvol in het binnenhalen van deze trofeeën, vaak door te pesten. Pestkoppen veroveren daarbij ook prestige bij klasgenoten, bij wie ze als 'cool' gelden. Ze zijn 'populair', maar niet geliefd – paradoxaal genoeg.

Hoe pestkoppen hun slachtoffers kiezen, is niet echt duidelijk. Stotterende en homoseksuele kinderen lopen meer risico te worden gepest, en er zijn aanwijzingen dat dit ook geldt voor bijvoorbeeld moeders-kindjes. Pestkoppen hebben in elk geval een goed inzicht in de zwakke plekken van een klasgenoot. Ze kiezen vaak een vast mikpunt, waardoor klassen worden bevolkt door vaste dader-slachtoffer-koppels.

Die koppeltjes zijn onderdeel van een rollenspel in de klas, leert een

invloedrijke studie van de Finse onderzoekster Christina Salmivalli uit 1996. Zo onderscheidt Salmivalli naast dader en slachtoffer ook de aanmoediger, de meeloper, de verdediger en de buitenstaander. Door in te breken in dat rollenspel kunnen buitenstaanders zich ermee gaan bemoeien, verdedigers worden versterkt en pestkoppen van hun status beroofd.

Salmivallis antipestprogramma, waarbij kinderen door middel van computergames bewust worden gemaakt van de pestpatronen, is in Finland effectief gebleken. In Nederland wordt er nu een proef mee gedaan op scholen. Het programma van pionier Olweus, dat streeft naar een algemene verbetering van het schoolklimaat, is in Nederland al getest op tientallen scholen – met weinig effect. Het einde van de hel lijkt dus dichter bij Finland dan bij Noorwegen te liggen.

KAREL BERKHOUT